

KORPORATĪVĀS PĀRVALDĪBAS UN ILGTSPĒJĪBAS PĀRSKATI LATVIJĀ CORPORATE GOVERNANCE AND SUSTAINABILITY REPORTING IN LATVIA

Krista Pogurecka Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, kristapogurecka@gmail.com, Rēzekne, Latvija
Zinātniskā vadītāja Dr.oec. **Iveta Mietule**

Abstract. Sustainability reporting improve the quality of financial reporting to meet the needs of different users of corporate information. The traditional financial reporting is deficient in total, which underlines the need for sustainability reporting. In the nearest future, social and societal pressure to disclose information about a company's compliance with sustainability issues will become a requirement for boards to set a strategic direction to ensure a sustainability reporting policy.

Keywords: board independence, board ownership, board size, CEO duality, female directors, sustainability reporting.

Ievads

Tuvākajā laikā sociālais un sabiedriskais spiediens uz informācijas atklāšanu par uzņēmuma atbilstību ilgtspējības jautājumiem būs kļuvis par prasību valdēm noteikt stratēģisko virzienu, lai nodrošinātu ilgtspējības ziņošanas politiku. Lielākā daļa ilgtspējības pārskatu standartu pieprasa šo pieeju atklāšanu. Pretējā gadījumā, ja uzņēmumā atbilstošas ilgtspējības politikas nav izstrādātas, uzņēmumu nākotnē var sagaidīt pretējs efekts, līdz ar to radot negatīvu ietekmi uz uzņēmuma spēju apmierināt investoru prasības un piesaistīt kapitālu.

Pētījuma objekts – ilgtspējības pārskati.

Pētījuma priekšmets – valdes lielums, valdes neatkarība, izpilddirektora dualitāte, sievietes kārtas direktore un valdes īpašumtiesības.

Pētījuma mērķis – veikt Nasdaq Baltija biržā kotēto uzņēmumu atlasu un analizēt sakarības starp iegūtajiem rezultātiem.

Pētījuma uzdevumi:

- veikt atlasu Nasdaq Baltija biržā kotētajiem uzņēmumiem;
- analizēt sakarības starp mainīgajiem lielumiem un ilgtspējības pārskatiem;
- izdarīt secinājumus un izvirzīt priekšlikumus.

Hipotēze – Latvijā valdes lielumam, izpilddirektora dualitātei, sievietes kārtas direktorei un valdes īpašumtiesībām ir būtiska ietekme uz ilgtspējības ziņošanu atsevišķos kotētos uzņēmumos.

Pētīšanas metodes: loģiski - konstruktīvā metode, zinātniskās dedukcijas metode, analīzes metode, sintēzes metode, monogrāfiska jeb aprakstoša metode, savstarpējo sakarību statistiskās analīzes metode.

Pētījuma periods – 2021.gads.

Pētījuma rezultāti

Pēdējos gados investori vairāk interesējas par informāciju, kas ietekmē uzņēmuma vērtību, bet, kura netiek ietverta finanšu pārskatos. Ilgtspējības pārskati uzlabo finanšu pārskatu kvalitāti, apmierinot dažādu korporatīvās informācijas lietotāju vajadzības. Tradicionālajā finanšu pārskatā ir nepilnīgs kopējais pārskatu sniegšanas apjoms, un tas uzsver nepieciešamību pēc ilgtspējības pārskata (*Olayinka, 2022*).

Labā firmas reputācija liek potenciālajiem investoriem apzināties uzņēmuma veiktās sociālās investīcijas, lai samazinātu uzņēmuma risku saskarē ar sociālajām problēmām. Paredzams, ka korporatīvās atbildības atklāšana pret sociālo un vides aizsardzību būs noderīga informācija investoriem, pieņemot lēmumus par ieguldījumiem, kas galu galā spēs palielināt vērtību (*Hariyani et al., 2022*).

Šajā pētījumā tika pētīta korporatīvās pārvaldības dimensiju ietekme uz ilgtspējības ziņošanu. Uz 2021.gada 31.decembri Baltijas fondu biržā tika kotēti 74 uzņēmumi, no kuriem Rīgas biržā iekļauti 16, un no kuriem 5 uzņēmumi tika atlasīti kā izlase laika posmam no 2017. līdz 2021.gadam (*Nasdaq Baltija, 2022*). Balstoties uz O. Olayinkas pētījumu, uzņēmumi tika atlasīti pēc šādiem pamatojumiem: atlasītajiem uzņēmumiem ir jābūt kotētiem aptuveni 5 gadus vai ilgāk, tas ir, no 2017. līdz 2020. gadam. Otrkārt, atlasītajiem biržas sarakstā iekļautajiem uzņēmumiem ir jābūt atjauninātiem uzskaites datiem, tas ir, tiem ir jāpublicē gada finanšu pārskati par šo periodu. Treškārt, uzņēmumam ir

jābūt ziņotam par ilgtspējības pārskata sastāvdaļām finanšu pārskatā vai atsevišķā ilgtspējības pārskatā par attiecīgo periodu (Olayinka, 2022). Tika veikta satura analīze, lai iegūtu datus no izlasē iekļauto uzņēmumu finanšu pārskatiem.

Latvijas birža iedala kotētos uzņēmumus četros sektoros (1.tabula).

1.tabula

Uzņēmumu saraksts un to iedalījums 2021.gadā (autores izveidota pēc Nasdaq Baltija, 2022)

Nr. p.k.	Biržas saraksti	Sarakstā iekļautie uzņēmumi	Izlasē iekļautie uzņēmumi	Izlasē iekļautie uzņēmumi, %
1.	Baltijas oficiālais saraksts	4	1	25
2.	Baltijas Otrais saraksts	8	2	25
3.	First Notrh akciju saraksts	3	2	67
4.	Baltijas First North ārvalstu akciju saraksts	0	0	0

Aplūkojot 1.tabulu, var secināt, ka pēc noteiktajiem kritērijiem atbilstoši ir 5 uzņēmumi, kuri ir iekļauti Nasdaq Rīga biržā. Vislielāko īpatsvaru iegūst First North akciju saraksts ar 67%, tas varētu būt saistīts ar to, ka tiem ir saistoši tikai First North noteikumi un tiem neattiecas regulētajā tirgū noteiktās prasības (Nasdaq Baltija, 2022).

Pētījumā tiek izmantots sekojošs modelis (Olayinka, 2022).

$$SR_{it} = \beta_0 + \beta_1 BS_{it} + \beta_2 BI_{it} + \beta_3 CD_{it} + \beta_4 FD_{it} + \beta_5 BO_{it} + U_{it}, \quad (1)$$

- kur SR- ilgtspējības pārskats (*Sustainability reporting*),
 BS - valdes lielums tiek mērīts pēc direktoru skaita valdē (*Board size*),
 BI - valdes neatkarību vērtē pēc neatkarīgo direktoru proporcijas attiecībā pret direktoru kopējo skaitu (*Board Independence*),
 CD - izpilddirektora dualitāte tika apzīmēta kā "0", ja priekšsēdētāja un izpilddirektora amata pienākumus pilda viena persona, pretējā gadījumā "1" (*CEO duality*);
 FD - direktores sievietes vērtē pēc to skaita (*Female director*);
 BO - valdes īpašumtiesības tiek vērtētas pēc direktoriem piederošo akciju procentuālās vērtības (*Board ownership*)

Aprakstošā statistika parāda vidējo rādītāju datus, mediānas, maksimālo un minimālo rezultātu, standartnovirzi un novērojumu skaitu katram atkarīgajam (SR) un neatkarīgajam mainīgajam (2.tabula).

2.tabulā var redzēt, ka SR vidējā vērtība ir 1626 %, kas nozīmē, ka uzņēmumi ir spējuši atklāt sabiedrībai informāciju par vispārējiem mērķiem, kā arī to virzību uz ilgtspējības ziņošanu. Valdes lieluma vidējā vērtība ir 380 %, kas norāda, ka starp uzņēmumiem pastāv lielas valdes lieluma atšķirības. Valdes neatkarībai vidējā vērtība ir 10 %, kas norāda, ka uzņēmumu valdē ir lielāks neatkarīgo direktoru īpatsvars. Turklāt izpilddirektora dualitātes vidējā vērtība ir 80 %, kas parāda, ka uzņēmumi nepraktizē izpilddirektora dualitāti. Kas attiecas uz sievietes kārtas vadītāju, vidējais rādītājs 200 %, kas liecina, ka uzņēmumos ir liels sievietes direktoru skaits. Valdes īpašumtiesības ir 956 %, un tas nozīmē, ka Latvijas uzņēmumu valdes īpašumtiesības ir ļoti atšķirīgas.

2.tabula

Aprakstošā statistika mainīgajiem rādītājiem 2021.gadā (autores izveidots pēc Nasdaq Baltija, 2022)

Mainīgie	Vidējais	Mediāna	Maksimālā	Minimālā	Standartnovirze	Novērojumu skaits
SR	16,256	8,000	53,700	2,000	21,216	5
BS	3,800	3,000	6,000	2,000	1,643	5
BI	0,100	-	0,500	-	0,224	5
CD	0,800	1,000	1,000	-	0,447	5
FD	2,000	2,000	4,000	-	1,414	5
BO	9,556	-	47,700	-	21,323	5

Korelācijas metode ir sakarību pētīšana, kura ļauj noskaidrot, vai starp atsevišķiem rādītājiem pastāv sakarība, kāda ir to forma, cik cieša ir dotā sakarība u. tml. Lai noteiktu, vai pastāv sakarība un cik cieša, tiek rēķināts korelācijas koeficients r (Počs, 2003):

$$\text{Korelācijas koeficients} = \frac{n \sum xy - \sum x \sum y}{\sqrt{n \sum x^2 - \sum(x)^2}} \quad (2)$$

Korelācijas koeficienta vērtība ir robežās no -1 līdz 1 (3.tabula).

3.tabula

Korelācijas koeficienta vērtības un tām atbilstošais sakarības ciešuma raksturojums
(Arhipova & Bāliņa, 2000)

Korelācijas koeficienta vērtība	Lineārā sakarība
-1	funkcionāla negatīva
0	neeksistē
1	funkcionāla pozitīva
$ r < 0,5$	vāja
$0,5 < r < 0,8$	vidēji cieša
$ r > 0,8$	cieša

Aplūkojot 3.tabulu, autore secina, jo r vērtība ir pozitīva un tuvāk 1, jo sakarība ir ciešāka un pastāv tieša sakarība starp rādītājiem.

Lai uzzinātu, vai pastāv sakarība starp rādītājiem, tiek izmantota Pīrsona korelācija. Turpmāk tiek aplūkots atkarīgā mainīgā ilgspējības ziņojuma korelācijas koeficients attiecībā uz skaidrojošiem mainīgajiem, kas ir valdes lielums, valdes neatkarība, izpilddirektora dualitāte, direktore sievietē un valdes īpašumtiesības (4.tabula).

4.tabula

Pīrsona korelācija starp mainīgajiem rādītājiem 2021.gadā (autores izveidots pēc Nasdaq Baltija, 2022)

Rādītāji	SR	BS	BI	CD	FD	BO
SR	1,000					
BS	0,019	1,000				
BI	-0,123	0,535	1,000			
CD	0,376	0,802	0,250	1,000		
FD	0,160	0,845	0,791	0,791	1,000	
BO	0,987	-0,133	-0,248	0,251	0,001	1,000

Analizējot 4.tabulas datus, var secināt, ka BS, CD un FD un BO ir pozitīva un nozīmīga saistība ar ilgspējības ziņošanu, savukārt BI ir negatīva un nenozīmīga saistība ar ilgspējības ziņošanu. Palielinoties BS, CD, FD un BO rādītājiem, palielināsies arī SR. Šo rezultātu ietekme ir tāda, ka Latvijā valdes lieluma, izpilddirektora dualitātes, sieviešu kārtas direktoru skaita un valdes īpašumtiesību palielināšanās ievērojami palielinās ilgspējības pārskatu sniegšanu, savukārt valdes neatkarības izraisīs nenozīmīgu ilgspējības pārskatu samazināšanos.

Apkopojot visus iegūtos datus, var secināt, ka hipotēze ir apstiprinājusies. Latvijā valdes lielumam, izpilddirektora dualitātei, sieviešu kārtas direktorei un valdes īpašumtiesībām ir būtiska ietekme uz ilgspējības ziņošanu atsevišķos kotētos uzņēmumos.

Secinājumi un priekšlikumi

- Balstoties uz O. Olayinkas pētījuma metodes, pēc noteiktajiem kritērijiem atbilstoši bija 5 uzņēmumi, kuri tiek kotēti Nasdaq Rīga biržā. Vislielāko īpatsvaru iegūst First North akciju saraksts ar 67%, tas varētu būt saistīts ar to, ka tiem ir saistoši tikai First North noteikumi un tiem neattiecas regulētajā tirgū noteiktās prasības.
- SR vidējā vērtība ir 1626 %, kas nozīmē, ka uzņēmumi ir spējuši atklāt sabiedrībai informāciju par vispārējiem ilgspējības mērķiem. BS vidējā vērtība ir 380 % - starp uzņēmumiem pastāv lielas valdes lieluma atšķirības. BI ir 10 % - uzņēmumu valdē ir lielāks neatkarīgo direktoru īpatsvars. CD vidējā vērtība ir 80 % - uzņēmumi nepraktizē izpilddirektora dualitāti. FD vidējais rādītājs 200% - uzņēmumos ir liels sieviešu direktoru skaits. BO ir 956 % - Latvijas uzņēmumu valdes īpašumtiesības ir ļoti atšķirīgas.
- Latvijā valdes lieluma, izpilddirektora dualitātes, sieviešu kārtas direktoru skaita un valdes īpašumtiesību palielināšanās ievērojami palielinās ilgspējības pārskatu sniegšanu, savukārt valdes neatkarības izraisīs nenozīmīgu ilgspējības pārskatu samazināšanos.
- Nasdaq Baltic biržai izvērtēt noteiktos nosacījumus, lai atvieglotu uzņēmumu vēlmi iesaistīties Baltijas regulētajā tirgū.
- Latvijas uzņēmumiem vērst lielāku uzmanību valdes lielumam, izpilddirektora dualitātei, sieviešu kārtas direktorēm un valdes īpašumtiesībām, lai palielinātu ilgspējības pārskatu sniegšanu.

Izmantotie avoti un literatūra

1. Arhipova, I., & Bāliņa, S. (2000). *Statistika ar Microsoft Excel'97 ikvienam. 2.daļa*. Mācību līdzeklis. Datorzinību Centrs.
2. Hariyani, D. S., Wahyuandarib, W., & Salatnayac, L. H. A. (2022). Sustainability Reporting and Company's Value. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 8(1), 60-74. DOI: 10.32602/jafas.2022.003
3. Nasdaq Baltija (2022). *Baltijas Regulētais tirgus*. <https://nasdaqbaltic.com/statistics/lv/shares>
4. Olayinka, O. (2022). Corporate Governance and Sustainability Reporting in Nigeria. *Journal of Developing Areas*, 56(2), 77-90. DOI:10.1353/jda.2022.0036
5. Počs, R. (2003). *Kvantitatīvās metodes ekonomikā un vadīšanā*. RTU izdevniecība.

Summary

The hypothesis is confirmed, in Latvia, the size of the board, the duality of the CEO, the female director and the ownership of the board have a significant impact on sustainability reporting in individual listed companies.

The author concluded that in Latvia, an increase in the size of the board, the duality of the executive director, the number of female directors and the ownership of the board would significantly increase the reporting of sustainability, while the independence of the board will lead to a negligible decrease in sustainability reporting.

Nasdaq Baltic Stock Exchange to evaluate the established conditions in order to facilitate the desire of companies to participate in the Baltic regulated market. Companies in Latvia need to pay more attention to board size, CEO duality, female directors and board ownership to increase sustainability reporting.